

Land van echo's

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van
de nieuwste boeken van Ambo|Anthos *uitgevers* via
www.amboanthos.nl/nieuwsbrief.

Mark H. Stokmans

Land van echo's

Ambo|Anthos
Amsterdam

ISBN 978 90 263 5840 1

© 2022 Mark H. Stokmans

Deze uitgave kwam tot stand door bemiddeling van

Sebes & Bisseling Literary Agency te Amsterdam

Omslagontwerp Marry van Baar

Omslagillustratie © Evelina Kremsdorf/Trevillion Images

Foto auteur © Ruud Pos

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

Todavía suena su canción

voor

Opa, Oma
Papa, Mama
Joyce
Ben, Floor
Derk, Sandra

en de rest van mijn familie

I

November 1929
Kustweg van Xaraque naar Benimelha

Op de dag dat Herman en Vicente elkaar ontmoetten, lagen op de heuvels massieve grijze wolken. Te zwaar om verder richting zee te rollen, lieten ze zich boven het land leegregenen. Na uren lopen langs de kustweg had Herman onder een johannesbroodboom geschuild. Het was een eeuwenoude onverharde weg die de dorpen Xaraque en Benimelha met elkaar verbond. Tot enkele jaren terug reed hier nog een postkoets, die in dit weer vast zou lopen in de dikke klei. Maar op een dag als deze was de weg verlaten. Het was een natte winter.

Vanaf het moment dat hij de loopgraven van Noord-Frankrijk had verlaten, leken de wolken Herman te hebben achtervolgd. Dezelfde lucht had toen boven dat uiteengereten land gehangen, boven een landschap van kraters en kloven, van bloed, ledematen en stalen scherven. Een land dat zoveel jonge mannen had verslonden en uitgebraakt, en waar van de ene op de andere dag de bommen niet meer vielen en het stil was geworden. Ineens mocht hij de stellingen en het leger waarvan hij deel had uitgemaakt, verlaten.

Overvallen door die plotselinge vrijheid wist hij niets anders te doen dan te lopen, en onder eenzelfde grijze lucht was hij door Europa getrokken, met een zwerflust die hem jaren in zijn greep zou houden. Door verlaten dorpen en nog zwijgende steden was zijn

tred eerst nog energiek, en omdat het bestaan ineens geen einde-loze gang diep in de modder meer was, werd hij vervuld met een gevoel van onbegrensde vrijheid en een verlangen naar *ergens anders*. Waarheen maakte niet uit, als het maar niet *hier* of terug naar huis was. Om te kunnen overleven reisde hij de zaai- en oogsttijd achterna en verhuurde hij zichzelf als seizoenarbeider; op veel velden waren er, na de oorlog en de miljoenen doden, handen tekort om aardappels te poten, zonnebloemen te zaaien, fruit te plukken of olijven van boomtakken te ranselen.

Zijn tocht voerde hem over de Alpen en had hem langs de bodemloze afgronden van de Dolomieten tot Venetië gebracht, een stad die hij altijd had willen zien. Onder een laaghangende grijze lucht, gezeten op koude kades van eeuwen eerder uitgehouwen zandsteen, zag hij de stad en de lagune telkens weer van kleur verschieten. Venetië was voor hem het bewijs dat de geschiedenis zich niks van de mens aantrok, dat het verleden altijd bleef bestaan of met wat geluk heel langzaam wegzonk in de tijd.

Daar, op de kade van Piazza San Marco, had hij zich voor het eerst in jaren, na ontelbare kilometers te hebben gelopen, echt moe gevoeld. Hij was naar de grootste bank aan het plein gelopen. Met een uitzicht op het goudkleurige mozaïek van de basiliek had hij even overwogen de bank binnen te stappen en het geld van zijn vader op te halen dat ook daar op hem wachtte. Het geld dat moest garanderen dat Herman wegbleef uit Holland. Een soldaat van het Duitse leger was thuis namelijk niet welkom. Daarbij was hij in het hoofd van zijn vader ongetwijfeld besmet met de Spaanse griep, die duizenden soldaten bij het verlaten van het front over de wereld hadden verspreid. Zijn vader had hem geschreven dat hij maar op een grote Europese tour moest gaan totdat men in Holland de Duitse agressie zou zijn vergeten en de griep was uitgeraasd. Hij had Herman verzekerd dat hij overal in Europa beschikking zou hebben over geld, behalve in Holland.

Tot dan toe had Herman geen cent van zijn vaders afkoopsom

aangeraakt. Maar in zijn uitputting zag hij het voor zich. Hij zou, nadat hij de bankemployés had overtuigd dat hij meer was dan een zwerver, zijn geld ophalen, een van de vergulde hotels aan de Canal Grande binnenstappen, baden, een kleermaker laten komen. Eten, drinken. Zijn vader zou weten dat hij leefde. Daarom moest hij door en had hij van de bank weggekeken naar die lucht boven hem, had door zijn baard gestreken en had met moeite zijn koude lijf overeind geduwd. Zijn zolen hadden hun tocht hervat; hij was nog niet daar aangekomen waar hij moest zijn.

Hij zou aankomen of zichzelf kapotlopen, om vervolgens weg te rotten aan de kant van een vergeten weg. Een gedachte die hem op een vreemde manier opluchtte. Jaren had hij er alles aan gedaan om te overleven, maar al een tijd voelde hij dat doodgaan ook prima zou zijn. In de bergen had hij op rotspunten gestaan waar hij zo vanaf had kunnen stappen; aan de oever van rivieren die hem mee hadden kunnen voeren. Wegrotten, neerstorten, zinken.

In Italië was de voorbije oorlog nog overal, net als in Frankrijk en Duitsland. Hij moest weg, door naar een land dat er niet door was aangevreten; ver weg ervan. Het weer in Zuid-Europa had er alles aan gedaan om hem tegen te houden. Regen, natte sneeuw en wind leken hem steeds in het gezicht te waaien. De kraag van zijn kapokjas stond rechtop tot over zijn oren, zijn bebaarde kin, mond en neus zonken erin weg. Maar de regen lekte altijd naar binnen, sijpelde langs zijn nek, zijn keel, als een koud mes dat maar niet wilde snijden.

Ongeveer drie weken geleden, ergens ten noorden van Barcelona, was het rillen van de kou overgegaan in koortsrillingen, maar hij kon de twee op een gegeven moment niet uit elkaar houden. Het leek wel een echo van de Spaanse griep, en dat in Spanje, lachte hij in zichzelf. Maar dat schrikbeeld was alweer tien jaar oud en tegelijk met miljoenen doden gestorven. Wat het ook was, zijn longen leken leeg, zijn keel leek te bloeden van het hoesten. En daar, langs die weg, onder het genadig dichte gebladerte, was hij gaan zitten

en had hij geschild voor de regen die al dagenlang neerkwam en het land in nevels hulde.

Het paard van Vicente Urias leek op klompen te lopen. Waar meestal het stof van wielen, hoeven en voeten opwaaide en reizigers op hun weg door dit land de adem benam, had de regen de lichtbruine aarde veranderd in geelbruine klei waar de wielen van wagens in vastliepen. Dikke plakken van het kleverige spul hingen aan de hoeven van het paard. Ook onder de legerkisten van de man onder de boom zaten extra zolen van klei. Ongetwijfeld een van de redenen dat hij hier was gestrand. Zijn blonde haar hing in dikke, lange strengen voor zijn gezicht. Toen Vicente stilstond liet het paard het hoofd hangen, de zwarte manen doornat en druppelend als vergane gordijnen.

Alles was bruin en grijs en donker, behalve de blauwe ogen die Vicente aankeken. Ogen die zo helder waren dat het leek alsof je dwars door de man heen kon kijken, naar een ijzige wereld achter hem.

Tegen de stam leunde een karabijn. Vicente was drie jaar eerder gewond teruggekeerd van de Rifoorlogen in Marokko en was bekend met verschillende militaire wapens. Hij was er zelfs liefhebber van, ondanks de verschrikkingen die ze aanrichtten. Hij ging graag jagen, waarbij zijn scherpe ogen het dichte struikgewas tussen de pijnbomen afspeurden naar zwijnen en hazen. De insignes op de kapokjas kende hij niet, maar die karabijn was de Mauser van een Duitse soldaat. Maar het was vooral de blik in die opvallende ogen waar Vicente een medesoldaat in herkende.

‘*Buenos días,*’ sprak Vicente vanaf zijn paard. ‘Welkom in het zonnige Spanje! Alhoewel u zich zo te zien niet buitengewoon zonnig voelt.’

‘Het is wat frisser dan ik had verwacht,’ antwoordde de man in een rudimentair Spaans met een accent dat Vicente niet kon thuisbrengen.

‘Deze regen is afgrijselijk, maar wacht u tot de zon komt.’

‘Als u me kunt vertellen hoe ver het is naar het dichtstbijzijnde logement, ga ik er daar wel op wachten.’

‘Naar de herberg Venta la Chata is het nog een uur lopen...’

‘Dan rust ik nog even...’

‘... maar ik nodig u graag uit op mijn *finca*, te paard zijn we daar in een halfuurtje.’

De blauwe ogen keken hem even aan, Vicente dacht er argwaan in te bespeuren, maar misschien was het wel gewoon in vermoeidheid verpakt ongelof.

‘Ik wil u niet tot last zijn. Uw paard en uzelf zou ik te vies maken. Daar kan geen sprake van zijn.’

‘Hoe kan een reiziger uit verre oorden met ongetwijfeld boeiende verhalen – bij uitstek geschikt om de verveling van dit soort vuile dagen te verdrijven – een last zijn? Dat is uitgesloten.’ Hij legde zijn hand op zijn hart en neigde het hoofd hoffelijk. ‘Ik zou ver-eerd zijn als ik u mijn gast kan noemen.’

De Duitser had geknikt, gehoest maar geweigerd om op het paard mee te rijden. Daarop steeg Vicente af en samen liepen ze te voet het laatste stuk naar de landerijen van de familie Urias.

Waarom hij met de Spanjaard was meegegaan, wist Herman niet. Hij was onderweg vaker gastvrijheid tegengekomen. Maar steeds, zelfs op bergpassen, waar zweepslagen van wind en regen hem overheen joegen, had hij hulp en onderdak geweigerd. Dat was te makkelijk geweest. Waarom wist hij niet, maar hij moest lijden. Was het dan nu zijn lichaam dat vastbesloten de dictatuur van zijn zelfkastjiding had verbroken? Of was het gewoon de hartelijkheid van de Spanjaard die geen tegenspraak leek te dulden?

Op een kamer achter dikke muren die de wind en de regen buitenhielden, waste Herman zich voor het eerst in maanden met warm water. Hij kreeg droge kleren van Vicente, wollen sokken voor zijn door te veel kilometers bijna mismaakte voeten. Daarna

hadden ze bij de open haard plaatsgenomen waar het vuur vocht en kou verdreef. Daar voerden ze het eerste van vele gesprekken.

Het Spaans van de soldaat ging verder dan alleen een begroeting, waarvoor Vicente hem complimenteerde. Zijn nieuwe vriend – wiens naam Vicente alleen maar als Germán kon uitspreken – vertelde dat de dwaze ridder van La Mancha zijn leraar Spaans en spirituele gids was geweest. Hij toonde het kapotgelezen boek van Cervantes met een glimlach. En of Vicente hem vooral wilde verbeteren als hij dingen verkeerd zei.

De man bleek een Nederlander te zijn die in het Duitse leger had gediend. Dat had Vicente toch goed gezien. Op zijn vraag hoe hij in hemelsnaam in dat leger terecht was gekomen, vertelde Herman dat zijn vader hem al vroeg, voor de Grote Oorlog, naar een Duitse militaire academie had gestuurd. Die waren veel beter dan de Nederlandse en daarmee was zijn zoon ook een stuk verder uit zijn buurt. Hij zat nog op de academie toen hij als jonge jongen in de modder gesmeten werd. Zodoende had hij in de twee laatste jaren van de oorlog door de loopgraven gedwaald. Hij vertelde er heel ontspannen over. Zijn ervaringen deed hij niet uitgebreid uit de doeken, ook hulde hij zich niet in stilzwijgen. Hij leek niet te lijden onder de slachting waarvan de gruwelijke verhalen ook Spanje hadden bereikt.

Maar Vicente wist als soldaat ook hoe strategisch de geest omgaat met de kraters die de oorlog in je ziel kan slaan. Meestal door ze weg te stoppen, soms verdronken mensen erin, en soms, zoals bij Herman, door te doen alsof het doodgevone putjes waren en geen massagraven waar vlees en bloed en angst in lagen. Lachen bij elke bominslag, schouderophalen bij elk lichaam dat valt, meetrommelen met het trommelvuur. Alles zodat je zenuwen het niet begeven. Het klein en alledaags maken van wat te groot was om te bevatten. Je moet jezelf met wilskracht dwingen alles te accepteren: als je je schouders kunt ophalen hoeft je niet meer te huilen.

‘De dood,’ zei Herman, ‘moest zo snel mogelijk vanzelfsprekend worden. Ik besloot al gauw dat niet het leven maar de dood de nieuwe werkelijkheid was, en dat ook ik mensen moest doden. Maar het bloederige en het lawaai. Het geschreeuw en de bommen. Dat duurde veel langer om aan te wennen.’ Hij stuurde in het vuur dat in de schouw van het landhuis brandde. Ze zaten in comfortabele stoelen, een glas *mistela* bij de hand.

‘Er werd veel misgeschoten. En vaak expres, de meeste jongens wilden helemaal niet doden,’ zei Herman en nam een slok van de zoete dessertwijn.

‘Het zijn altijd de mannen ver van het front die het meest bloed-dorstig zijn.’

‘Veel van mijn maten stelden zich vragen over het doden van de ander. Zij voelden berouw omdat er moeders en vrouwen en kinderen waren die die mannen voor altijd zouden moeten missen. Ze schoten daarom over de hoofden van de vijand en hoopten dat anderen raak zouden schieten.’ Weer de stilte, het zoeken in het vuur. Naar gedachten en naar woorden om die af te bakenen. Hij keek naar Vicente. Zocht naar herkenning. ‘Je moet daar niet bij stilstaan. Nabestaanden leven verder na hun verlies, met dat verlies. De dood is bovendien tijdelijk.’

‘De dood is toch eeuwig?’

‘Nee, de dood loopt af als iedereen die jou kende ook dood is. Ik heb er vele kilometers over nagedacht. Als niemand meer weet dat je leefde, ben je ook niet meer dood.’ Herman nam nog een slok.

‘Dat is wel heel nihilistisch.’

‘Je hebt gelijk, misschien, maar nihilisme geeft ook vrijheid. En waar alles vermalen wordt tot niets, is het misschien wel op zijn plek; het is de filosofie van de oorlog.’

‘Of juist niet,’ antwoordde Vicente. ‘Misschien duwt het je juist verder de modder in.’

‘Misschien. Mij bevrijdde het van verlangen en dus van angst en dus van verdriet.’

Vicente knikte. ‘Ik heb zelf vooral angst gezien. Jongens die totaal verstarde, bijna het zand in wilden kruipen. Die dwong ik te schieten. Ze raakten niets. Ze stierven allemaal. Volkomen zinloos. Op hun schouders huilde zelfs de dood.’

‘Maar wat een egoïsme van die jongens eigenlijk: “Waarom moet ik hier sterven? Waarom... ik wil niet hier zijn, waarom willen ze mij doden?” Alsof de oorlog om hen draaide. Allerlei vragen, angsten... onbegrip. Terwijl het bij ons in de loopgraven eigenlijk heel eenduidig was: het enige wat je te doen hebt, is schieten, steken, een bom erop, maakt niet uit.’

‘Dat deed jij?’

‘Natuurlijk. Richten, schieten. Niet uitzien naar het einde, maar er gewoon nu zijn. Dan is oorlog alleen nog maar koud, pijnlijk en onaangenaam. Maar zonder angst en zonder schuld.’ De manier waarop hij het zei verraadde dat hij deze gedachten al ontelbare malen in zijn hoofd had herhaald. Het waren zijn mantra’s.

‘Als God het wil, maken we dat niet meer mee,’ zei Vicente.

‘Ik weet niet of God er veel mee te maken heeft. Ik ben hem daar in de modder in ieder geval nooit tegengekomen, hij zal zijn voeten wel niet vies willen maken. En het was niet door een gebrek aan gebeden, dat kan ik je wel verzekeren. Maar goed, ik help je hopen dat we de vrede hebben gevonden. En een beetje warmte. Daarvoor heb ik immers ver gelopen.’

Na die avond nodigden Vicente en zijn vader de Hollander uit om op de Urias-hacienda te blijven zolang hij wilde. Ten eerste mochten ze de Hollander graag en bovendien moesten medesoldaten elkaar helpen, vond Vicente. Al snel genoot hij van het gevoel dat er met deze Germán in de buurt altijd wat gebeurde. Het leefde en bruiste om zijn nieuwe vriend heen, alles kwam in beweging, alsof hij geladen was met een vreemdsoortig krachtveld. Waar hij ook verscheen kwamen mensen op hem af. Omdat hij exotisch was, maar ook om zijn charisma, de kracht van zijn brede kop, met zijn

kapotgeslagen neus en helblauwe ogen, en zijn lach waar hij zuinig mee was, maar die daarom des te rijker voelde als hij iemand die schonk. Vicente, zijn neus recht, ogen donker, met volle lippen en aristocratische trekken, voerde ineens gesprekken die hij nog nooit had gevoerd en bekeek het land dat hij dacht door en door te kennen met andere ogen. Hij genoot van de interactie tussen Germán en zijn buren en vrienden, zag hoe hun wereld door hem net wat groter werd. En uiteindelijk zag Vicente in Germán ook de redding van El Saladar, het zoutbedrijf van de familie Urias in Benimelha, dat op omvallen stond.

Na enkele maanden gast te zijn geweest bij de familie Urias, maanden waarin hij aansterkte en met Vicente de omgeving ontdekte, had de Nederlander aangekondigd dat hij maar eens een eigen woning moest vinden. ‘Dat hoeft niet te klein te zijn,’ had hij geglimlacht, ‘en het liefst iets met land erbij om een bestaan op te bouwen.’ Hij was gecharmeerd van het boerenbestaan dat hij om zich heen zag en wilde ook graag land om daar te gaan boeren. Over zijn geld deed hij niet geheimzinnig, hij kwam van een rijke Nederlandse familie. Oude aristocratie. Zijn moeder was dood en zijn vader had hem betaald om weg te blijven.

‘Nu nog steeds? Na al die tijd?’ vroeg Vicente.

‘Dat maakt niet meer uit,’ antwoordde Herman. Hij had nu ook eindelijk een bestemming voor dat geld.

*

De oude Urias, vader van Vicente, raadde hen aan te kijken in het gebied tussen de dorpen Benimelha aan de kust en Xaraque dat hoger landinwaarts lag, langs de Barranc del Quisi, het ravijn waardoorheen de rivier de Quisi zijn weg zocht naar de vlakte van Benimelha waar hij uitmondde in de Middellandse Zee die je vanaf Xaraque kon zien liggen. Het was een gebied waar de bevolking

leefde van visserij, landbouw en industrie. Vanuit Benimelha voeren de houten zeilboten met hun driehoekige witte zeilen dagelijks uit om de rijke wateren van de Costa Blanca te bevissen.

De vissen werden vroeger gepekeld met het zout van de zoutpannen die vlak aan zee tegen het dorp aan lagen. ‘Althans,’ zei de oude Urias, ‘in de tijd dat de zoutpannen in bedrijf waren. Ze zijn al generaties lang ons eigendom, maar in mijn jeugd verwaarloosde mijn vader ze.’

‘Nu zijn het niet meer dan moerassen waar muggen heersen die vooral in de zomermaanden het leven in Benimelha erg moeilijk maken. Daar moeten we te zijner tijd iets aan doen,’ voegde Vicente daaraan toe.

Om het dorp heen lagen hectares en hectares met druivenvelden, sinaasappelboomgaarden en graanvelden. Olijf- en amandelbomen lagen meer landinwaarts en bekleedden de heuvels die steeds steiler en rotsachtiger opliepen tot Xaraque en de bergen die erachter lagen. Op sommige heuvels zag je vee lopen, vlees voor de tafels van de rijke klasse en stieren voor de stierenrennen en stierengevechten; die beesten kregen nog eerder te eten dan de arbeiders die voor ze zorgden. Alles was eigendom van grootgrondbezitters die in grote haciënda’s woonden, maar het land werd bewerkt door landarbeiders en dagloners die elke ochtend op de brug van Xaraque stonden te wachten op de voormannen in de hoop gekozen te worden om te werken, en dus te eten. Vaker wel dan niet keerden ze onverrichter zake terug naar hun hutjes, opgetrokken uit steen en klei, om daar de honger te verdrijven met liederen waarbij ze zichzelf begeleidden met niet meer dan een gedroogde en doorgesneden rietstengel.

In Xaraque stonden textiel- en metaalfabrieken langs de rivier, vertelde de oude man. Een paar magnaten leidden vanuit hun stadspaleizen de fabrieken waar drommen arbeiders het zware, gevaarlijke en smerige werk deden. In Bar Frau, het grootste dranklokaal van Xaraque, kon je door de wolken sigarettenrook de bleke

gezichten van arbeiders naast de bruinverbrande boeren zien zitten. ‘Loreto Frau is daar de baas. Hij is een christen, bekeerd tot communist, en daar houden de fabrieksbazen niet echt van. Maar hij is zo lui dat ze hem maar ongestoord laten bazelen, *el bufón*, noemen ze hem.’

Tussen die twee dorpen was veel land te vinden en er stonden ook ruïnes die wat potentie hadden.

De Hollander vertelde dat hij al meer dan achttien jaar niet in een huis of woning had geleefd. Pas de laatste maanden sliep hij weer in een normaal bed en met een dak boven zijn hoofd dat niet elk moment kon instorten.

‘Vooral op zo’n dag als vandaag,’ zei hij en wees naar de regen die het land bijkans verdronk, ‘is dat iets wat ik meer dan ooit kan waarderen. En graag op eigen kracht ook voor elkaar zou willen krijgen.’ Hij zat naast de vader van Vicente en keek onder de beschutting van het overdekte terras van de hacienda uit over het land. De oude Urias probeerde zich een voorstelling te maken van Hermans zwerfende bestaan. De vlucht naar voren, weg van de oorlog, de Spaanse griep, weg van mensen en familie; dwars door een wilde natuur die onverschilliger maar ook eerlijker was dan mensen.

‘Ik weet ook niet waarom ik zo moest lopen, en waarom nu de omslag komt,’ antwoordde hij op Don Urias’ vraag.

De oude man keek zijn gast streng aan. ‘Weet je wat ik denk, jongeman? Er zijn mensen die reizen; de nomaden. Zij hebben geen muren nodig. Het zou hen kooien. Buiten kunnen ze ademhalen. Er is daar meer gevaar, maar zij durven bang te zijn. Pijn looit hen. Gemak is erosie op de ziel. Het werpt een voile over het gezicht van het leven.’

‘Wat een fraai filosofische en tegelijk poëtische observatie,’ zei Herman.

‘Dank je, maar wacht, er is meer. Er zijn namelijk ook mensen die huizen nodig hebben, beschutting en bescherming. Die willen

kunnen schuilen. Je kunt dan verdwijnen in een hoek, een bed, een zolder, een kelder. Veilig en zeker. De wereld even niet zien.'

'En welke van de twee ben ik?'

De oude man wuifde de vraag met een geïrriteerde blik weg. 'Nu komt de paradox: de wereld van een nomade is kleiner, meer vernauwd dan die van iemand die schuilt. De nomade kan in zijn wereld oogkleppen opzetten. Hij hoeft alleen te lopen en hoeft niet te begrijpen waarom. Maar hij die schuilt, doet dat omdat hij zich van alles bewust is. Alles moet gezien en begrepen worden. Zijn wereld is daarom niet groter, maar wel dieper. Voor beiden geldt: je moet je wereld kleiner maken om hem aan te kunnen.'

'Vergeef mij dat ik in herhaling val, maar mijn vraag blijft staan: welke van de twee ben ik?'

Er was een glimlach op het oude gezicht verschenen, zo groot dat Herman dacht dat het zou barsten. De oude man gooide zijn armen in de lucht, wierp zijn wijsheid van zich af, de wereld in: 'Hombre, hoe moet ik dat nou weten? Ik ben maar een *campesino*, een simpele boer.' Ze lachten.

Don Urias mocht de Hollander wel. Hij wist dat het leven van zijn zoon na de Rifoorlog in de doodse droogte van het Spaanse platteland tot stilstand was gekomen. Na het overlijden van Vicentes moeder en zijn twee broers aan de Spaanse griep was er weinig dat hem sinds zijn terugkeer uit Noord-Afrika deed glimlachen. Maar tijdens gesprekken met Germán hoorde de oude Urias zijn zoon lachen, meestal om de belabberde uitspraak van de Hollander. Hij keek naar de twee jongemannen, zag hoezeer ze op elkaar leken. Hun bouw vrijwel gelijk, en na verloop van tijd gingen zelfs hun bewegingen op elkaar lijken. Germán kon het ook uitstekend met de vrouw van Vicente vinden. Het huwelijk tussen Catarina Giner Avargues en Vicente was een ouderwets verstandshuwelijk geweest, maar het bescheiden, gedweë meisje was een liefhebbende vrouw gebleken die helemaal verknocht was aan haar man. Ze hadden drie kinderen die Herman al gauw *tío* Germán gingen noemen. Eindelijk hadden ze weer een oom.